

הלכות ערובי תחומין סימן תיג תיד

כמו בערובי תצרות (ד) וענין לעיל סימן שסו סעיף י, (ה) * וצריך להודיעם. * וכל מי שהודיעו (ו) * מבועד יום, (ז) אפלו לא גמר בלבו לסמך עליו מבועד יום אלא לאחר שחשבה, הוי ערוב; אבל אם לא הודיעו מבועד יום, אינו יכול לסמך עליו לאחר שתחשף. * וכן מי שהניח ערוב * לכל שבתות השנה ואמר 'איזה מהם * שארצה אלף ואסמך עליי', אף-על-פי שלא גמר בלבו עד למחר, (ח) יכול לסמך עליו. * וכן מי ששמע שיש לחכם לבוא ואינו יודע לאיזה רוח, והניח שני ערובים ואמר 'אותו צד שביבא החכם יקנה לי ערוב', (ט) לרוח שביבא לו החכם קנה לו. או אם אמר 'אם לא יבוא כלל אהיה כבני-עירי', או 'אם יבואו שנים, למקום שארצה אלף', הכל לפי תנאו. * וכן אם אמר לשנים או לשלשה 'הריני מערב על איזה מהם שארצה', אף-על-פי שלא ברר את מי רצה עד שתחשף, (י) הוי ערוב:

תיד שלא לערב אלא לדעתו, וכו' ב' סעיפים:

א משנה עירובין דף א אין מערבין ערובי תחומין לאדם אלא לדעתו, שפא אינו רוצה לערב (א) באותו רוח שרצה זה,

משנה ברויח

הוא משום דאחד אוסר על חברו ועל-ידיהו הם כמערכין, מה שאין כן בתחומין אין שפך אחד לחבירו, וכל אחד כשרוצה לילך חרץ לאלפים שלו צריך לקנות שביתה לעצמו, לכה צריך מוזן שמי סעודות לכל אחד: (ד) וענין לעיל בסימן שסו. דשם נתבאר מי הוא הנאוי לנכות על-ידו. ולענין מי הוא שראוי להעשות שליח להנחת הערוב, נתבאר בסימן תט סעיף ח: (ה) וצריך להודיעם. משום דעל-ידיהו הלא מפיסד תחום של צד השני, ודלקא לא ניקח לה: (ו) מבועד יום. ואפלו בין השמשות סגי בדערבך, כן כתב הפרי-מגדים. וענין באור הלכה: (ז) אפלו לא גמר בלבו וכו'. דאמרינן הברר הדבר שקדם זמן קניית הערוב (ג) דעתו לכה הנהיגה) בין שידע מתחלה, מה שאין כן בשלא הודיעוהו מבועד יום לא שפך לומר דהברר כיון שלא ידע כלל מבועד יום: (ח) יכול לסמך עליו. והוא נמי משום דאמרינן הברר הדבר דקדם בין השמשות דעתו היה לכה; וכל זה הוא כפי מה דקיימא לן דלענין מלתא דרבנן יש ברירה⁶. ופשוט, דכל זה אם בלילה לא הלך מביטו לצד השני: (ט) לרוח שביבא לו החכם קנה. ולא מבפניו אם כבר בא החכם קדם בין השמשות לאותו רוח אלא שהוא לא היה יודע להיכן בא עד למחר שנשמע לו, בודאי קנה לאותו רוח, דגלויי מלתא בעלמא הוא דאגליא מלתא השתא (א) דההוא ערוב קנה, אלא אפלו היה החכם רחוק משם בין השמשות בתוך התחום (של סוף ארבעה אלפים שלחן). ואם-כן אפשר (ד) שלא גמר אז החכם בדעתו כלל לבוא לתוך ארבעה אלפים שלו [ודלקא אז היה בדעתו שלא לזוז כלל ממקומו וממילא לא קנה ערובו של זה⁶]. אפלו הכי אמרינן דמהני תנאו משום ברירה, דאמרינן הברר למפרע דלאותו צד שביבא החכם היה מאתמול עומד לכה [וגמרא]: (י) הוי ערוב. דאמרינן כיון שרצה עכשו, מסתמא בין השמשות שהוא זמן קניית הערוב (ס) היה גם כן דעתה להאי:

א (א) באותו רוח. כרי שלא להפסיד על-ידי זה האלפים שבבער השני שם, וכן מילא בענינו מבועד יום הוא לעיבא, כן מוכח בירושב"א, עין שם, וכן מוכח מהמשנה דאמרה הטעם משום שאין מערבין משתחשף, ואם-כן אם נסבר דבין השמשות גם-כן אין מערבין, ממילא לענין זה גם-כן לא מהני ביד שהשמות: * לכל שבתות השנה ואמר איזה מהם שארצה, אין יכול לילך כי אם לצד ערובו⁷, אם לא שבטל להעריב מבועד יום: * שארצה אלף וכו'. הינו שבשבת שלא רצה יהיה כבני-עירי⁸, ולא יקנה לו הערוב להפסידו אלפים אמה שבמערב [רש"י]:

שער הציפון

(ג) רש"י. ונראה דלא דנאק שהיה דעתו ממש לזה, דאם-כן אם הוא אומר שהוא יודע בברור שלא גמר בדעתו מקדם לא הוי ערוב, וזה אינו, אלא הכפנה, דמה שהיה ספק אצלו הוי לה כאומר 'למקום שארצה אחר-כך יקנה לי ערובי עמה', וכיון דאמרינן יש ברירה, קונה לו למפרע כאלו ברר מקדם, אכן אם גמר בלבו מבועד יום שלא לסמך על הערוב, אף-על-יב דנתרצה משתחשף, כיון דמבועד יום לא הוי ניקח לה, אוימא אהתנה דבין השמשות נמי לא הוי ניקח לה והשתא הוא דאמרינן, כן כתב בספר איון-יעקב מקום פשוט: (א) ואין (א) משום ברירה אלא קניית נדאית, שהרי אמר לצד החכם יקנה לי ערוב, והחכם כבר בא דקדם קניית הערוב וקנה [רש"י]: (ב) רש"י:

ד משנה שם ס"ב ידקמפוש לה שם רב אשי הודיעו ולא הודיעו קמי דהכריתא ל"ז קמאן דפקול בערוב ו משנה ל"ז ד הכריתא שם ל"ז

הלכות ערוכי תחומין סימן תיד תמו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב שם]

דין דלא אפשר לו בלא אמו⁶.

6 ואף אם יש אפשרות להשאירו בבית, כתב הא"ר (ס"ק ג) שאם התינוק הוא בר הבנה מותר להוציאו לצורך מצוה, כיון שמדבריו התוס' (עירובין פב, א ד"ה קטן) מתבאר שקטן שהוא בר הבנה יש חיוב לחנכו במצוות, מותר לו לצאת בעירוב אמו גם כשיש אפשרות לאם לצאת בלעדיו. אמנם במשנ"ב (כאן ובשעה"צ ס"ק י) כתב, שהעיקר כתיורו הראשון בתוס' שבכל אופן הוא יכול לצאת עם אמו, כיון שכרוך אחריה, ואין צריך דוקא לצורך מצוה.

[משנ"ב שם]

ואם לא ערבה אמו אלא אבינו אינו יוצא בעירוב⁷.

7 וכן משמע ברשב"א (עבודת הקודש בית נתיבות ש"ה סי' קפב), שכתב שלעולם אינו יוצא בעירוב אביו. והחזו"א כתב (או"ח סי' קא ס"ק יא), שאם האם מסרה את התינוק לאביו להוליכו עמו בשבת, יכול האב לערב עליו כדין בניו הקטנים המבואר בשו"ע לעיל (ס"א).

[שעה"צ ס"ק י]

לכן השמטתי פרוץ השני⁸.

8 ביאר דבריו, שהתוס' (עירובין פב, א ד"ה קטן) הקשו מדוע קטן יוצא בעירוב אמו, הלא אין מערבין אלא לדבר מצוה, ותיירצו שאי אפשר לה להניחו, כיון שכרוך אחריה. ובתיורו השני כתבו שמצוה לחנכו, והמג"א (ס"ק ג) הביא תירוץ זה, וכתב שלפי זה נמצא שדוקא קטן שהוא בר הבנה ושייך בו חינוך יוצא בעירוב אמו, אבל קטן שאין בו דעת אינו יוצא בעירוב אמו. והמשנ"ב לא הביא תירוץ זה, כיון שמדבריו רש"י והריטב"א (שם) נראה שהטעם הוא משום שאינו יכול בלא אמו, ואם כן גם קטן ביותר יוצא בעירוב אמו, ואדרבה ככל שהוא קטן יותר כך הוא צריך יותר לאמו.

[ביה"ל ד"ה אינו כלום]

מקל מקום לקצמים יש חילוק ביניהם⁹.

9 ואם מיחה האב בעירוב שעשה האחר בשבילם, כתב החזו"א (או"ח סי' קא ס"ק יא) שאינו עירוב. ומאידך לגבי עבד, אם האדון הסכים לעירוב שעשה האחר בשביל העבד, כתב (שם) שהרי זה עירוב.

[ביה"ל שם]

אם הקב לא הניח עירוב כלל נאחר הניח עירוב בשבילם¹⁰.

10 ואם הקטן עירב לעצמו בפת או ברגליו, כתב בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' יא) שנראה שעירובו מועיל. ואף שמבואר בשו"ע לעיל (סי' תט ס"ח) שאין משלחין עירוב ביד קטן כיון שלא אלים למקני שביתה, מ"מ לעצמו יש בכוחו לקנות שביתה.

סימן תיד

שלא לערב אלא לדעתו

[משנ"ב ס"ק ב]

דינו שמוזה להם על ידי אחר את העירוב¹.

1 והחזו"א כתב (או"ח סי' קא ס"ק י), שכיון שיכול לערב בעל כרחם נחשב הוא המערב ולא הם, ויכול לערב משלו ואינו צריך לזכות להם. וציון שבתוס' (עירובין עט, ב ד"ה ועל) משמע שצריך לזכות להם. ומימי לכל הדעות צריך שיהיה לכל אחד מוזהר ב' טעודות, כיון שבאלא זה אין נחשב שקונים שביתה במקום ההוא.

[משנ"ב ס"ק ג]

מפני שצריך פירוץ².

2 ומי שחציו עבד וחציו בן חורין, כתב התוספתא שבת (ס"ק ב) שאין רבו יכול לערב עליו שלא מדעתו, כיון שיש בו צד בן חורין, ואפילו הוא עצמו יכול לערב בלא דעת רבו, מאחר שההלכה היא שכופין את רבו לכתוב לו גט שחרורו, וכבר מעתה מעשה ידיו שלו. ולגבי מי שחציה שפחה וחציה בת חורין שדינה שעובדת את רבה יום אחד ואת עצמה יום אחד [ואין כופין אותו לשחררה כיון שאינה מצוה ב'פריה ורביה] כתב, שבשבת שעובדת לרבה דינה לענין עירוב כעבד, ורבה יכול לערב עליה שלא מדעתה, ובשבת שעובדת לעצמה דינה כבת חורין ואין רבה מערב עליה, אלא היא מערבת לעצמה ואפילו שלא מדעת רבה.

[משנ"ב ס"ק ו]

אין לך מקצה גדולה מזה³.

3 ואם לא ידעו שעירב אביהם עליהם והניחו עירוב לרוח אחרת, כתב הגאון יעקב (עירובין פב, ב ד"ה אבעיא לן) שאף על פי כן נחשב הדבר כמחאה, כיון שסוף סוף לא היה בכוננתם לשבות במקום שרצה אביהם לזכות עבורם אלא במקום אחר, ועל כן אינם זוכים אלא במקום שהניחו הם את עירובם.

[משנ"ב ס"ק ח]

בעירוב אמו⁴.

4 ואף לדעת הרשב"א (יבמות קיג, ב ד"ה העיד) שמתור להאכיל איסור דרבנן לקטן, כתב המרחשת (ח"א סי' יב אות ז) שמצינו אופן שהקטן צריך לעירוב אמו ואינו יכול לצאת חוץ לתחום בלא עירוב, והיינו כשיוצא לצורך אמו, שאין לו לעשות איסור דרבנן לצורך גדול.

[משנ"ב שם]

לעד אותה העת הוא פרוץ אחריה וכגופה דמנא⁵.

5 והחזו"א הוסיף (או"ח סי' קא ס"ק ה), שאפילו אם אמרה אמו במפורש שאינה רוצה לערב עבורו אין דבריה כלום, כיון שהוא נגרר אחריה, וכל שעשתה עירוב לעצמה הריהו מועיל עבורו.

הלכות ערובי תחומין סימן תירו תמו

באר הגולה רעט

ב דקתא שם פ"ב
ג הרא"ש שם ד' שם
בבבבבבבבבבבבבבבב
שם ו שם בבבבבבב
הבבבבבבבבבבבבבבב
שם דין פ"ב וזכר א"ש
הר"ף ונתקיים
דמסקי ופסקי

כחיון מ'קנו וכתו *הקטנים (ב) *אפלו אינם סמוכין על שלחנן ועבדו וישפחתו (ג) הכנענים, ו'אפלו מחו בו שלא לערב עליו, ו'אפלו ערכו הם ערוב אחר, *אינו כלום; אָבָל בְּנוֹ וְכֹחוֹ הַגְּדוֹלִים אָפְלו סְמוּכִים עַל שְׁלַחְנוֹ ה'וְעַבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ *הַעֲבָרִים וְאִשׁוֹ, *אינו מערב עליהם אלא מדעתם, ו'אם ערב עליהם (ד) ושמעו ושתקו ולא מחו יוצאים בערובו, (ה) אָבָל אִם מָחוּ בּוֹ (ו) או שערכו הם ערוב אחר לעצמם, אין ערובו ערוב להם: ב' אָרְטָן (ז) ב'ן (ח) שש שנים או פחות, יוצא (ח) בערוב אמו ואין צריך להניח עליו מזון שתי סעודות לעצמו:

תנו שלא לערב ערובי תחומין אלא לדבר מצוה, ובו ד' סעיפים:

א *אין מערבין ערובי תחומין (א) אלא לדבר מצוה, כגון שהיה רוצה לילף לבית האבל או א ערובין פ"ב ב משנה שם

באר היטב

וע"י ערוב נעשה כמי שדך שם, ע"כ צריך כל אחד להחיר לו יותר מקבולו, ט"ז, ע"ש:
(ב) שש שנים. עין ט"ז בסיומן חומם סעיף ב, ע"ש. וצ"ח מ"א פ"א:

באור הלכה

* הקטנים. מירי שהיו ביותר מכן שש, דעד אותו העת הם נגדרים אחר אפן ונחליה הדבר בה, אם היא ערבה או שערב בעלה עבודה, גם התינוק מטר, וכדלקחם בסעיף ב: * אפלו אינם סמוכים. רוצה לומר, אפלו לדעת המש"אומרים בסיומן שסו סעיף י, דקטן שאינו סמוך על שלחנן אינו שך לגבי אביו ויכול לזכות על-ידו, הקא שאני, והשעם כמו שכתבתי במשנה ברורה, וכן מה שכתב לקפה לענין בן גדול אפלו סמוך, ג"כ רוצה לומר, מזהה אין האב יכול לערב בשבילו: * אינו כלום. רוצה לומר, שערכו מה שהניח בשבילם קום כדי להנכין בעמות, ולא מה שהניחו הם ערוכין לצד אחר. ונראה לי, דאף שפבריתא משנה בנים קטנים לעבדים כנענים לענין ערוב, מכל מקום לפעמים יש חלוק בתיבם⁹, דהינן אם האב לא הניח ערוב כלל ואחר הניח ערוב בשבילם¹⁰ לאתה צד, ערובו קום, מה שאין כן לענין עבדים, כיון שמשעבדין לו לילף ולשמשו במקום שהוא חולף, והוא אינו רוצה במה שהניחו לצד אחר ונעל-ידיו והוא יכולין לילף מעבר לבית כלום, אין ערוכין חל: * העברים. עין לקפה דאפלו לא הסיכמו בהדיא אלא ששמעו ושתקו, ואפלו השמיעה היה משתשקה, ג"כ מהני, כמו שכתבו הפוסקים, משום דמסתמא נתרצו במה שעשה אדונם. ומסתפקא אם הוא הדיון כן לענין משרת כמנעו, דאפשר דנאק עבד עברי וכן שפחה העברית משום גרופן קניי לאדוניהם, אבל משרת, אפשר דנמי לאיש אחר בעלמא דקצוני דנאק שידו כמנעו יום, כמו שכתב בסיומן ח"ג: * אינו מערב עליהם אלא מדעתם. ודע, דאפלו נתרצו בהדיא לערובו שהניח בשבילם אינו מועיל כלל, דצדן לא יצא הערוב מרשותו, אלא אם כן

משנה ברורה

שלצד ביתו, כמו שנתבאר לעיל בסיומן תח: (ב) אפלו אינם סמוכין. והשעם, (ב) דהא קמא לן דאין מערבין אלא לדבר מצוה, ועל-פן מערב תמיד עליהם, דהינן שמוכה להם על-ידי אחר את הערובי¹ כדי להנכס בעמות: (ג) הכנענים. מפני שצ"ח כידוע: (ד) ושמעו ושתקו וכו'. דמסתמא נתרצה העבד והשפחה ליד אדוניהם וכן הכנים והאשה לדעת בעלה, (ב) ואפלו לא הודיעם מן הערוב עד ששתשף ג"כ מנהגי, אף דזמן קניית ערוב הוא בין-השמשות, משום דמסתמא עומד הערוב להתקיים, וכמו שכתבנו, ולא להתבטל: (ה) אבָל אם מחו. רוצה לומר, מיד ששמעו, (ג) לאפוקי ששתקו ואת-ר"ף מחו, לא מהני מתעתו, דחכך קשתקו הוי כהודאה שמשכמים למעשיו ונתקיים הערוב (ז) וכל זה נאק כששמעו משתשקה ושתקו, אבָל אם שמעו בעהריים ושתקו ויחיו קדם ששקה, ונתבטל הערוב, כיון שכוונת קניית הערוב דהוא בין-השמשות כבר היתה מתאה: (ו) או שערכו וכו'. אפלו (ס) אין ערוכין הנה בטר ערובו, דכיון שערכו (י) אין לך מתאה גדולה מזו⁸, והולכין לאותו רוח שערכו הם: ב (ז) בן שש שנים. אבָל אם נכנס (ו) בתוך שבוע אפלו יום אחר, צריך לערב עליו בפני עצמו, ואינו יוצא לא בערוב אמו (ח) ולא בערוב אביו. והנה השלחן ערוך סתם בזה (ט) כהפוסקים דעד כן ששה וששה בכלל יוצא בערוב אמו, באין חלוק אם אביו בעיר או לא, אָמנם באליה רבה מצד כדעת כמה פוסקים דאם אביו בעיר, אפלו כן ארבע שנים או כן חמש שנים [באינו חרף כל-יך] אינו יוצא בערוב אמו, משום דאז אינו נמשך כל-יך אחר אמו, אלא אם כן היה זכוי בשבילו: (ח) בערוב אמו⁴. דעד אותה העת הוא כרוך אחריה וכוונתה דמנא⁶. נאף דאין מערבין אלא לדבר מצוה וקטן לא באר בר מצוה הוא, (י) מכל מקום פשוט לו בלא אפשר לו בלא אמו⁵ יוצא עמה, ואם לא ערבה אמו אלא אביו (ב) אינו יוצא בערובו⁷, ונראה לי דאף אם זכה עליו אביו (ב) ג"כ לא מהני, דעד אותה העת צונא דאמו ניתא לה והיא הלא לא ערבה לשם:

א (א) אלא לדבר מצוה. ויש מחלוקת בין הפוסקים, (ב) דיש אומרים דזה דנאק כשערב בפת, אבָל במערב ברגליו מטר לכתחלה אף

שער הציון

(ב) הרא"ש ושאר פוסקים: (ב) בתי יוסף בשם רשב"א, והובא ג"כ באליה רבה, ורוצה לומר, דאף דבעלמא אם ערב בשביל איהו אדם צריך להודיעו דנאק קדם ששתשף, וכפ"ל בסיומן ח"ג, הקא מהני: (ג) רשב"א, והובא בבית יוסף: (ד) אליה רבה ופירי מגדים, ומוכח כן בעבודת-הקדש, עין שם: (ה) פשוט הוא לפי מה שכתבנו מתחלה דמחאה קדם ששקה מהני בטר שתיקה. וצ"ח באליה רבה שכתב דין חדש, דאם מחה בהדיא ונתבטל הערוב ואחר-כך חזר ונתרצה, אם הוא קדם ששקה מהני; ולענינת דעמי צריך עיון, דחכך קשתמח מסתברא ונתבטל גם הוסי, שהרי גלה דעתו שחוב הוא לו ומאי מהני מה שנתרצה אחר-כך, אם לא דחזר ותרצה, א"כ פשוט דמהני: (ו) גמרא: (ז) דכן שש מקרי כל שנת שש וזה כבר נכנס בשבוע, וכן מוכח במגנא, דמתחלה היה סלקא דעתך דעד כן שש נאק, ומסקינן דעד כן שש נמי אבָל לא יותר: (ח) כן משמע פשוטיה הסוגיא וכן משמע בגאון יצקב, עין שם: (ט) שכן משמע דעת הר"ף והרמב"ם שלא הזכירו חלוק בזה, וכן משמע דעת רבנו חננאל, עין שם: (י) חוספות בפרוי הראשון, ומוכח כן גם מרש"י ורשב"א, ולכן השמטתי תרוין השני⁸. וצ"ח מגן אברהם מה שכתב אודות התרוין השני, וצ"ח באליה רבה ופירי מגדים מה שכתבו בזה, ולפי דבריהם פשוט דקטן ביותר שהוא אבָל אמו או מיתה, יוצא עמה לכל עמא כיון שאי אפשר לו להיות וולטה, וכן הכיבס בתוספת-שבת לדינא, עין שם, ונפקא מנה בי"ב טוב שיכולה לשא אותו וילף עד מקום גרליה: (י"א) אכן אם אין לו אפא אפשר דיוצא בערובו של אביו, וצ"ח בעבודת-הקדש, ואפלו לתראשנים דפליגי שם עלה אפשר דמודו באפן זה, וצריך עיון: (י"ב) כן משמע בסוגיא למען שם: (ב) בתי יוסף, וכן הוא דעת רבנו יצחק והרשב"א וכוונתו אף לכתחלה, כמו שכתב בבית יוסף, דהיא לדעתו אין חלוק בין לכתחלה לדיעבד, ואילו היה זה בכלל אין מערבין אלא לדבר מצוה שאמר רב יוסף, אף בדיעבד